

TWOJE PRAWO

Kodeks cywilny

z wprowadzeniem

32. wydanie

C·H·BECK

9¹⁰
zł

KODEKS CYWILNY

Polecamy nasze publikacje z zakresu prawa cywilnego:

KODEKS CYWILNY, wyd. 29

Wprowadzenie prof. Zbigniewa Radwańskiego

Teksty Ustaw Becka

KC, KPC, KRO, wyd. 21

Teksty Ustaw Becka

KC, KPC, KRO, KSCU, wyd. 15

Edycja Sądowa

PRAWO CYWILNE 2010

Teksty Ustaw Becka

Zbigniew Radwański

PRAWO CYWILNE – CZĘŚĆ OGÓLNA, wyd. 10

Podręczniki Prawnicze

Pod red. Marka Sajjana

PRAWO CYWILNE – CZĘŚĆ OGÓLNA, Tom I

System Prawa Prywatnego

Pod red. Edwarda Gniewka

KODEKS CYWILNY. KOMENTARZ, wyd. 2

Komentarze Kodeksowe

Kodeks cywilny

wraz z indeksem rzeczowym

TWOJE PRAWO
C. H. BECK

Kodeks cywilny

32. wydanie

Stan prawny: 16 marca 2010 r.

Redakcja: Aneta Flisek

© **Wydawnictwo C. H. Beck 2010**

Informacje wydawcy: Tytuły artykułów umieszczone w nawiasach kwadratowych pochodzą od redakcji. Są one, tak jak i przypisy, chronione prawem autorskim.

Wydawnictwo C. H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C. H. Beck
Druk i oprawa: Perfekt, Warszawa

ISBN 978-83-255-1423-5

Wprowadzenie

Pisząc o prawie cywilnym, przychodzi na myśl stara anegdota o profesorze Uniwersytetu we Lwowie, który wprowadził świeżo przyjętych studentów prawa na wysoką wieżę i rzekł: „Spójrzcie i nacieszcie Państwo swoje oczy. Dziś jeszcze widzicie ludzi, rośliny, domy i ulice. Od jutra będziecie już widzieli tylko podmioty i przedmioty stosunków cywilnoprawnych”. To zabawne zdanie ukazuje jednakże, jak dalece prawo cywilne przenika sferę życia nie tylko gospodarczego, lecz również codziennego. Prawo to wywodzi się z rzymskiego *ius civile*, i rzeczywiście stanowi – jak dyktuje wierne tłumaczenie – prawo „obywatelskie”, regulujące życie i działalność każdego mieszkańca danego kraju, a także jego funkcjonowanie w ramach przewidzianych przez system prawny organizacji, wyposażonych w podmiotowość prawną. Prawo cywilne w sposób bezpośredni ułatwia życie ludziom, dając im możliwość prawnego układania stosunków pomiędzy nimi, zapewniając sposób ochrony relacji tak ukształtowanych, a także określa prywatnoprawne następstwa określonych zdarzeń, zachodzących w prawnej sferze podmiotów prawa. Ma ono bezpośrednio na względzie korzyść jednostki, podczas gdy prawo publiczne – korzyść ogółu, jak wskazuje definicja skonstruowana przez słynnego rzymskiego prawnika Ulpiana. Prawo cywilne jest bowiem stworzone dla podmiotów prawa cywilnego i dlatego normuje ważne dla tych podmiotów stosunki majątkowe, a także – choć w węższym na pewno zakresie – stosunki niemajątkowe. Dziś, definiując prawo cywilne należałoby powiedzieć, że stanowi ono gałąź prawa obejmującą zespół przepisów normujących stosunki majątkowe i niemajątkowe pomiędzy podmiotami prawa cywilnego na zasadzie równorzędności podmiotów. Nie ulega przy tym wątpliwości, że właśnie metoda regulacji stanowi podstawowe kryterium wyróżniające prawo cywilne. Pozostałe wskazane w definicji kryteria, nie stanowią bowiem wyłącznej domeny prawa cywilnego, co zmniejsza ich zdolność wyróżniającą.

Polskie prawo cywilne usystematyzowane jest w oparciu o systematykę pandektową – opracowaną w XIX w. przez doktrynę niemiecką; systematykę wykorzystaną zresztą w Niemieckim Kodeksie cywilnym (BGB). Charakteryzuje się ona wyodrębnieniem następujących dzia-

łów prawa cywilnego: część ogólna, prawo rzeczowe, prawo zobowiązań, prawo spadkowe i prawo rodzinne. Przedmiot unormowania tych działów, w uproszczeniu jest następujący. Część ogólna zawiera zasady i instytucje wspólne dla poszczególnych działów prawa cywilnego, w szczególności problematykę prawa osobowego, praw podmiotowych i czynności prawnych. Prawo rzeczowe zawiera normy wyznaczające treść odnoszących się do rzeczy bezwzględnych praw podmiotowych, w szczególności prawa własności, a także innych praw rzeczowych. Prawo zobowiązań zawiera normy dotyczące praw majątkowych względnych, to znaczy takich, które – w odróżnieniu od skutecznych *erga omnes* praw rzeczowych – skierowane są do indywidualnie oznaczonych podmiotów. Prawo spadkowe obejmuje problematykę sukcesji majątkowej w przypadku śmierci danej osoby. Prawo rodzinne zaś – zawierające normy odnoszące się do małżeństwa, stosunków wynikających z pokrewieństwa i powinowactwa, przede wszystkim pomiędzy rodzicami a dziećmi. Prawo rodzinne, stanowiące ostatni człon systematyki pandektowej, skodyfikowane jest w polskim prawie poza Kodeksem cywilnym. Nie eliminuje to wszakże jego ogólnej przynależności do cywilistyki, gdyż mówiąc o przepisach prawa cywilnego w rozumieniu szerokim, w myśl zasady jedności prawa cywilnego, należy mieć na myśli nie tylko Kodeks cywilny, lecz również inne akty prawne o cywilnoprawnym charakterze. Nie będą więc normami „innej gałęzi prawa” normy zawarte w takich aktach normatywnych jak np.: Kodeks spółek handlowych, Kodeks rodzinny i opiekuńczy, czy ustawa o księgach wieczystych i hipotece. W ramach szeroko ujętego prawa cywilnego, w literaturze ujmuje się również prawo własności intelektualnej, prawo rolne i prawo spółdzielcze. Przyjmuje się bowiem, że akty normatywne tych gałęzi prawa nie stanowią samodzielnych części porządku prawnego, lecz klasyfikować je należy w ramach prawa cywilnego, choć z uwzględnieniem ich specyfiki. Nie ulega natomiast wątpliwości, że Kodeks cywilny jest najważniejszym, fundamentalnym wręcz źródłem prawa cywilnego.

1. Ewolucja kształtu Kodeksu cywilnego na przestrzeni lat

Kodeks cywilny z 23.4.1964 r. (Dz.U. Nr 16, poz. 93), podstawowy od czterdziestu pięciu lat akt prawny normujący prawo cywilne, stanowi owoc prac Komisji Kodyfikacyjnej, która pracowała pod przewodnictwem Jana Wasilkowskiego i Aleksandra Woltera. Pomimo że Kodeks cywilny powstawał w państwie komunistycznym, jest on dobrym tworem legislacyjnym, wzorowanym zresztą na Kodeksie Napoleona. Kodeks cywilny odpowiada przedstawionej wcześniej systematyce pandektowej i składa się z 4 ksiąg (część ogólna, własność i inne prawa rzeczowe, zobowiązania i spadki), które dziś łącznie zawierają 1087 artykułów. Pomimo zastosowania prawidłowej techniki legislacyjnej, w szczególności wykorzystującej syntetyczne ujęcie przepisów prawnych, Kodeks cywilny w swym pierwotnym kształcie nie mógł oprzeć się istotnym socjalistycznym naleciałościom. Dotyczyły one przede wszystkim socjalistycznej konstrukcji własności uprzywilejowanej własności społecznej, a w konsekwencji powodującej nierówne traktowanie podmiotów prawa cywilnego. Te same zastrzeżenia należałoby zgłosić pod adresem ówczesnej konstrukcji jednności własności państwowej, a także szczególnych reguł dotyczących jednostek gospodarki uspołecznionej, jak również pod adresem odesłań w przepisach KC do zasad ustrojowych PRL. Z czysto cywilistycznego punktu widzenia należy nadto wskazać, że Kodeks cywilny w swym pierwotnym kształcie nie zawierał szeregu instytucji, ocenianych wówczas jako zbędne w ustroju socjalistycznym. Trzeba zwrócić uwagę, że – przede wszystkim z uwagi na stagnację życia gospodarczego – Kodeks był do roku 1990 tylko dziesięciokrotnie nowelizowany.

Te i inne jeszcze niedociągnięcia wyeliminowane zostały w toku późniejszej nowelizacji, dokonanej ustawą z 28.7.1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 55, poz. 321) oraz w toku dalszych, nie tak już obszernych nowelizacji, już po zmianie ustroju politycznego. Do obecnego kształtu Kodeksu cywilnego w olbrzymim stopniu przyczyniły się prace Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, która od 1997 r. przygotowywała poszczególne etapy reformy zmierzającej do przystosowania Kodeksu do standardów Unii Europejskiej oraz Konstytucji RP z 1997 r. Komisja ta przygotowała kilkadziesiąt nowelizacji, obejmujących m.in. opisane poniżej instytucje prawne. Odpowiedzial-

ność osób utrzymujących hotele i podobne zakłady unormowała ustawa z 24.7.1998 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo przewozowe (Dz.U. Nr 117, poz. 758). Ustawą o ochronie praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny z 2.3.2000 r. (Dz.U. Nr 22, poz. 271) wprowadzone zostały przepisy o wzorcach umownych (art. 384 i nast. KC) oraz przepisy normujące odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny (art. 449¹ i nast. KC). Ochronie konsumentów poświęcone zostały także inne nowelizacje KC – dokonane ustawą z 28.12.1996 r. (Dz.U. Nr 114, poz. 542) oraz ustawą z 27.7.2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej (Dz.U. Nr 141, poz. 1176), a także o kredycie konsumenckim z 20.7.2001 r. (Dz.U. Nr 100, poz. 1081). Nowelizacja umowy agencji (art. 758 i nast. KC) dokonana została ustawą z 9.12.2000 r. (Dz.U. Nr 74, poz. 857), a unormowanie możliwości składania oświadczeń woli drogą elektroniczną (art. 60 i 78 i nast. KC) – wprowadzone ustawą o podpisie elektronicznym z 18.9.2001 r. (Dz.U. Nr 130, poz. 1450). Inne zmiany, podyktowane potrzebami obrotu gospodarczego, dotyczyły w szczególności: wprowadzenia umowy leasingu (art. 709¹ i nast. KC) – ustawa z 26.7.2000r. (Dz.U. 74, poz. 857 KC), modyfikacji unormowania umowy składu (art. 853 i nast. KC) – ustawa z 16.11.2000 r. o domach składowych oraz o zmianie Kodeksu cywilnego, Kodeksu postępowania cywilnego i innych ustaw (Dz.U. Nr 114, poz. 1191), wprowadzenia oraz zmiany instytucji przetargu (art. 701–704 KC) – wspomniana już ustawa z 23.8.1996 r. (Dz.U. Nr 114, poz. 542).

Wśród ważnych nowelizacji warta wyróżnienia jest ustawa o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw z 14.2.2003 r., (Dz.U. Nr 49, poz. 408), która wprowadziła szerokie i istotne modyfikacje ważniejszych instytucji Kodeksu cywilnego. Podstawową zmianą, o charakterze systemowym, było wprowadzenie normatywnej podstawy funkcjonowania tzw. „ułamnych osób prawnych”. Wyeliminowała ona wcześniejsze zamieszanie pojęciowe wokół problematyki zdolności prawnej tych podmiotów, w szczególności zaś funkcjonujący w doktrynie pogląd, że z redakcji art. 1 KC wynika zasada dychotomiczności podmiotów stosunków prawnych. Choć przepis ten nadal stanowi, że Kodeks cywilny reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi, nie wymieniając innych podmiotów

prawa cywilnego, to dominujące przez lata w literaturze stanowisko, że stosunki cywilnoprawne istnieją tylko pomiędzy tymi dwoma wymienionymi w nim rodzajami podmiotów, stało się nieaktualne w następstwie noweli z 14.2.2003 r. Dodany przepis art. 33¹ § 1 KC, nakazuje do jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, odpowiednio stosować przepisy o osobach prawnych. Nie ulega przy tym wątpliwości, że zdolność prawna, traktowana jako podstawowy atrybut osobowości prawnej, jest również atrybutem podmiotów, o których mowa w art. 33¹ § 1 KC (tzw. „podmiotów ustawowych”). Dalsze zmiany wprowadzone ustawą z 14.2.2003 r. obejmowały takie kwestie jak usytuowanie definicji konsumenta w części ogólnej KC, zdefiniowanie pojęcia przedsiębiorcy oraz unormowanie instytucji firmy w Kodeksie (art. 43¹ KC i nast.), będącej wcześniej instytucją prawa handlowego. Inna ważna zmiana to wprowadzenie instytucji oferty odwoławczej oraz modyfikującego przyjęcia oferty, a także jednoznaczne wyeliminowanie mylącej sugestii, jakoby elementem koniecznym oferty było oznaczenie w jej treści terminu, choć przyznać należy, że już wcześniej treść art. 66 § 2 KC przesądzała o tym, że przy ofercie nieterminowej następowało ograniczone w czasie związanie. Dalsze zmiany polegały na nadaniu nowego kształtu instytucji umowy przedwstępnej. W szczególności, w następstwie noweli nie jest już konieczne określenie terminu zawarcia umowy przyrzeczonej (art. 389 KC), a także nastąpiło dodanie zdania drugiego do art. 390 § 1 KC, które stanowi, że strony mogą w umowie przedwstępnej określić zakres odszkodowania odmiennie od dyspozytywnego unormowania KC. Nowela wprowadziła także dość niefortunna postać odpowiedzialności do Kodeksu cywilnego, a mianowicie odpowiedzialność inwestora w stosunku do podwykonawcy na podstawie art. 647¹ KC. Odpowiedzialność ta ma charakter wyjątkowy i nieprzystający do fundamentów prawa zobowiązań, gdyż kreuje odpowiedzialność w stosunku do podmiotu niezwiązanego węzłem umownym. Ponadto, omawianą nowelizacją unormowana została w Kodeksie cywilnym prokura (art. 109¹–109⁹ KC), będąca dotychczas instytucją prawa handlowego. Inne objęte nowelizacją zmiany, dotyczyły zawierania umów w drodze aukcji i przetargu (art. 70¹–70⁵ KC), modyfikacji niektórych przepisów KC (art. 74, 77, 77¹, 903¹) w zakresie wymagań co do formy czynności prawnych, unormowania problematyki skut-

ków oświadczeń woli oraz udostępnienia wzorca umowy w postaci elektronicznej (art. 78 § 2 i 384 § 4 KC), problematyki przedsiębiorstwa i gospodarstwa rolnego oraz ich zbycia (art. 55¹, 55³, 55⁴ oraz skreślenie dawnego art. 526 KC), problematyki podwyższenia czynszu najmu (art. 685¹ KC), a także dziedziczenia ustawowego gminy i Skarbu Państwa (art. 935 § 3 i art. 1023 KC).

Dalsze nowelizacje KC nie miały aż tak rozległego i poważnego charakteru. Podyktowane były one raczej potrzebą modyfikacji niektórych przepisów Kodeksu w następstwie zmian innych aktów prawnych, które pociągały za sobą konieczność harmonizacji w zakresie terminologicznym lub instytucjonalnym, a także w następstwie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego. Za istotniejszy przykład tych ostatnich może służyć zmiana unormowania odpowiedzialności odszkodowawczej za działanie władzy publicznej, wprowadzona ustawą z 17.6.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1692), a będąca konsekwencją wyroku TK z 4.12.2001 r., SK 18/00, w którym orzeczono, że art. 418 KC jest niezgodny z art. 77 ust. 1 Konstytucji RP. Inną, wprowadzoną w podobnych okolicznościach nowelą, jest ustawa z 16.2.2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 80, poz. 538), dotycząca instytucji przedawnienia roszczenia deliktowego związanego z zaistnieniem szkody na osobie. Wcześniej, wyrokiem z 11.9.2006 r., SK 14/05, Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 442 § 1 zdanie drugie KC przez to, że pozbawia pokrzywdzonego dochodzenia odszkodowania za szkodę na osobie, która ujawniła się po upływie lat dziesięciu od wystąpienia zdarzenia wyrządzającego szkodę, jest niezgodny z art. 2 i art. 77 ust. 1 Konstytucji RP. Terminy przedawnienia zostały skonstruowane w sposób uwzględniający wskazania TK, a w wypadkach roszczeń wynikających ze zbrodni lub występku wydłużone do 20 lat (art. 442¹ KC). Inna nowelizacja spowodowana wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego, wprowadzona została niedawną ustawą z 23.7.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo o notariacie (Dz.U. Nr 163, poz. 1012), o której z uwagi na jej świeży charakter, szczegółowo będzie mowa dalej.

Wśród ważniejszych nowelizacji Kodeksu cywilnego warto wymienić ustawę z 13.4.2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 82, poz. 557), związaną

z reformą prawa ubezpieczeniowego. Reforma ta, w zakresie cywilistycznym, zmierzała w kierunku zwiększenia ochrony ubezpieczonego, zapewnienia należytego pojmowania przez niego treści zawiązywanego stosunku prawnego, ograniczenia sankcji nieważności, a także poprawienia kształtu dotychczasowego unormowania, zarówno w kierunku wyeliminowania wadliwych rozwiązań legislacyjnych, jak również w kierunku zharmonizowania przepisów Kodeksu cywilnego z aktualnymi potrzebami obrotu oraz dostosowania kształtu innych aktów prawnych do zmian KC, w szczególności w zakresie OWU. Przede wszystkim, modyfikując dotychczasową treść art. 384 KC, przewidziano obowiązek doręczenia jeszcze przed zawarciem umowy wzorca umowy, a w szczególności OWU, wzoru umowy, regulaminu. Obowiązek doręczenia ukształtowany został jako warunek mocy wiążącej wzorca umowy w stosunku zobowiązaniowym. Pozostałe wspomniane zmiany dotyczyły ściśle umowy ubezpieczenia i modyfikowały poszczególne przepisy KC w zakresie objętym przepisami art. 805–834. Warto ponadto wskazać ustawę z 28.7.2005 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1438), uwzględniającą, w zakresie przerwania biegu przedawnienia, nowo wprowadzoną w procedurze cywilnej instytucję mediacji (art. 123, 124, 125 KC), nowelizację zmierzającą w kierunku wprowadzenia instytucji odsetek maksymalnych (art. 359 § 2¹, 2², 2³ KC) – ustawa z 7.7.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 157, poz. 1316), ustawę z 22.12.2004 r. o zmianie ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. Nr 281, poz. 2786) zmieniającą art. 685¹ KC w zakresie zasad podwyższania czynszu najmu, a także zmianę katalogu praw rzeczowych ograniczonych, polegającą na wprowadzeniu jednego spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu w miejsce wcześniejszych trzech spółdzielczych praw rzeczowych – ustawa z 2.7.2004 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1804).

Przede wszystkim wskazane wyżej ustawy, a także nowelizacje o mniejszym nieco znaczeniu, w drodze sukcesywnych zmian przepisów Kodeksu cywilnego, w zasadniczym zakresie określiły jego aktualny kształt. Natomiast zaprezentowane powyżej zwięzłe omówienie cywilistycznych nowelizacji, należy poszerzyć o nieco dokładniejsze

omówienie ustaw zmieniających Kodeks cywilny w tym i w ubiegłym roku. Z uwagi na fakt, że są one nowe i nie mogły jeszcze doczekać się doktrynalnego opracowania, warto poświęcić im nieco więcej miejsca.

2. Najnowsze nowelizacje Kodeksu cywilnego

Jedną ze świeższych nowelizacji, czyli ustawa z 30.5.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 116, poz. 731) nadała nowe brzmienie przepisowi art. 49 KC. Stanowi on obecnie, że urządzenia służące do doprowadzania lub odprowadzania płynów, pary, gazu, energii elektrycznej oraz inne urządzenia podobne nie należą do części składowych nieruchomości, jeżeli wchodzi w skład przedsiębiorstwa. Osoba zaś, która poniosła koszty budowy takich urządzeń i jest ich właścicielem, może żądać, aby przedsiębiorca, który przyłączył urządzenia do swojej sieci, nabył ich własność za odpowiednim wynagrodzeniem, o ile strony w umowie inaczej nie postanowiły. Analogiczne roszczenie o przeniesienie własności urządzeń przysługuje także przedsiębiorcy. Najważniejszą zmianą wprowadzoną omawianą nowelizacją jest jednak nowa instytucja służebności przesyłu. Polega ona na tym, że zgodnie z wprowadzonym przepisem art. 305¹ KC, nieruchomość można obciążyć na rzecz przedsiębiorcy, który zamierza wybudować lub którego własność stanowią urządzenia przesyłowe, prawem polegającym na tym, że przedsiębiorca może korzystać w oznaczonym zakresie z nieruchomości obciążonej, zgodnie z przeznaczeniem tych urządzeń (służebność przesyłu). Jednocześnie, nowo wprowadzony przepis art. 305² § 1 KC przyznaje przedsiębiorcy roszczenie o ustanowienie odpłatnej służebności w sytuacji, gdy właściciel nieruchomości odmawia zawarcia umowy o ustanowienie służebności przesyłu, a jest ona konieczna dla właściwego korzystania z wspomnianych wcześniej urządzeń. Podobne roszczenie ustawa przyznaje właścicielowi nieruchomości. Ponadto, przepis art. 305⁴ KC nakazuje odpowiednio stosować do służebności przesyłu przepisy o służebnościach gruntowych.

Ta sama nowela dodała także § 4 do przepisu art. 446 KC. Stanowi on, że sąd może także przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za

doznaną krzywdę. Choć pierwotny projekt ustawy tej zmiany nie przewidywał, to jednak w toku procesu legislacyjnego uwzględniona została sygnalizacja Rzecznika Praw Obywatelskich. Zamysłem proponowanej zmiany – nawiązującym w swej treści do instytucji znanej z art. 166 KZ – było zwiększenie ochrony ofiar wypadków komunikacyjnych poprzez instrument zadośćuczynienia pieniężnego za krzywdę z powodu śmierci osoby najbliższej. Instytucja zadośćuczynienia dla najbliższej rodziny zmarłego znalazła się w ostatecznym kształcie noweli i obowiązuje od 3.8.2008 r. Pomimo różnych opinii co do zasadności wprowadzenia art. 446 § 4 KC, w szczególności akcentujących ujemną ocenę sytuacji, w której śmierć osoby bliskiej staje się źródłem korzyści majątkowych, zmianę tę należy ocenić pozytywnie. Nie chodzi tutaj bowiem o uzyskanie korzyści majątkowych, lecz o łagodzenie sytuacji życiowej i cierpienie wywołanych utratą bliskiej osoby. Celem omawianej konstrukcji jest nie tylko uwzględnienie dość oczywistego spostrzeżenia, że zmiany w sferze dóbr niematerialnych, w istocie rzutują na sytuację materialną, lecz również o pewne ustabilizowanie życia zaburzonego w następstwie życiowej tragedii.

Kolejna z nowszych nowelizacji wprowadzona została ustawą z 23.7.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo o notariacie (Dz.U. Nr 163, poz. 1012). Nowela zainicjowana została senackim projektem ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo o notariacie, powstałym w następstwie wyroku TK z 15.3.2005 r. (K 9/04), a zmierzającym w kierunku nadania nowej treści art. 179 KC. We wskazanym wyżej wyroku TK orzekł, że art. 179 KC jest niezgodny z art. 2 i art. 165 Konstytucji RP. Projekt senacki poprawiony został przez Przewodniczącego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, Profesora *Zbigniewa Radwańskiego*, który zaproponował odejście od takiego uregulowania instytucji zrzeczenia się własności nieruchomości, jakie przedstawił Senat, czyli umieszczenia jej w art. 179¹ KC. *Z. Radwański* zaproponował konstrukcję instytucji przekazania nieruchomości przez właściciela w postaci nowego typu umowy nazwanej – umowy przekazania. Zgodnie z tymi założeniami, wprowadzony został do KC Tytuł XXXIII¹ „Przekazanie nieruchomości”. *Essentialia negotii* umowy przekazania normuje przepis art. 902¹ §1 KC, w myśl którego przez umowę przekazania nieruchomości jej właściciel zobowiązuje się nieodpłatnie przenieść

na gminę albo na Skarb Państwa własność nieruchomości. Zgodnie zaś z § 2 tegoż przepisu, Skarb Państwa może zawrzeć umowę przekazania nieruchomości dopiero wtedy, gdy gmina miejsca położenia całej albo części nieruchomości nie skorzystała z zaproszenia do jej zawarcia w terminie trzech miesięcy od dnia złożenia zaproszenia przez właściciela nieruchomości. Natomiast w myśl przepisu art. 902² KC, właściciel przekazujący nieruchomość nie ponosi odpowiedzialności za jej wady, jeżeli strony nie postanowiły inaczej. Jednocześnie, w następstwie omawianej nowelizacji, przepis art. 155 § 1 KC otrzymał nowe brzmienie, dostosowane do wprowadzenia nowego typu umowy zobowiązująco-rozporządzającej. Zgodnie z jego treścią, umowa sprzedaży, zamiany, darowizny, przekazania nieruchomości lub inna umowa zobowiązująca do przeniesienia własności rzeczy oznaczonej co do tożsamości przenosi własność na nabywcę, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej albo że strony inaczej postanowiły. Znaczenie tej zmiany opiera się na wskazaniu, że zasada podwójnego skutku czynności prawnej, dotyczy także umowy przekazania.

W październiku 2008 r. weszła w życie ustawa z 24.8.2007 r. o zmianie ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 181, poz. 1287), która zmieniła m.in. przepisy art. 1025–1028 KC, uchyliła art. 1066 KC oraz zmieniła tytuł VI księgi czwartej KC. Modyfikacje te dotyczą wprowadzonej instytucji notarialnego poświadczenia dziedziczenia. Notariusze uzyskali bowiem, na mocy art. 1025 § 1 KC, uprawnienie do sporządzania aktów poświadczenia dziedziczenia, w przypadku zgodnego żądania zainteresowanych. Poświadczenie notarialne ma znaczenie niemalże takie jak sądowe stwierdzenie nabycia spadku, gdyż wiąże się z nim domniemanie, że osoba, która uzyskała poświadczenie dziedziczenia, jest spadkobiercą. Ponadto, w myśl art. 1026 KC względem osoby trzeciej, która nie rości sobie praw do spadku z tytułu dziedziczenia, spadkobierca może udowodnić swoje prawa wynikające z dziedziczenia nie tylko stwierdzeniem nabycia spadku, lecz również zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia. Z przepisu art. 1028 KC wynika nadto przełamanie zasady *nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet* w przypadku rozporządzenia prawem należącym do spadku na rzecz działającej w dobrej wierze osoby trzeciej przez osobę nie będącą spadkobiercą, a legitymującą się poświadczeniem dziedziczenia (tak jak

stwierdzeniem nabycia spadku). Osoba trzecia, na której rzecz rozporządzenie takie następuje, nabywa w opisanej sytuacji prawo lub zostaje zwolniona od obowiązku (art. 1028 KC), pomimo że nabywa od osoby nieuprawnionej. Zarówno stwierdzenie nabycia spadku, jak i poświadczenie dziedziczenia nie może nastąpić przed upływem sześciu miesięcy od otwarcia spadku, chyba że wszyscy znani spadkobiercy złożyli już oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku (art. 1026 KC). Znacząca różnica pomiędzy instytucjami polega natomiast na tym, że przeciwko domniemaniu wynikającemu ze stwierdzenia nabycia spadku nie można powoływać się na domniemanie wynikające z zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia (art. 1025 § 3 KC).

Kolejna zmiana do Kodeksu cywilnego wprowadzona została ustawą z 23.10.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. 220, poz. 1425), a weszła w życie 1.1.2009 r. Technicznie nowelizacja polegała na oznaczeniu dotychczasowej treści przepisu art. 661 KC jako § 1 oraz na dodaniu § 2 do tego artykułu. Nowo wprowadzone unormowanie stanowi, że najem zawarty między przedsiębiorcami na czas dłuższy niż lat trzydzieści, poczytuje się po upływie tego terminu za zawarty na czas nieoznaczony. Zwrócić warto uwagę, że nowelizacja dotyczy jedynie profesjonalnych podmiotów, i tylko one mają możliwość zawarcia umowy najmu na czas oznaczony dłuższy niż lat dziesięć, lecz nieprzekraczający 30 lat. Stworzenie możliwości ukształtowania dłuższego stosunku najmu na czas oznaczony miało na celu – zgodnie z rządowym uzasadnieniem – polepszenie warunków prowadzenia działalności gospodarczej i umożliwienie przedsiębiorcom rezygnacji z poszukiwania dodatkowych instrumentów zabezpieczenia trwałości stosunku najmu. Trzeba rzeczywiście przyznać, że w praktyce obrotu 10-letnie ograniczenie możliwości zawierania umów najmu na czas oznaczony, okazywało się często zbyt krótkie, a instrumenty zmierzające w kierunku jego ominięcia funkcjonowały w życiu gospodarczym bardzo powszechnie (np. opcje przedłużenia najmu, czy terminowe oferty zawarcia umowy w przyszłości).

Przedostatnia nowelizacja dokonana została ustawą z 23.10.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo dewizowe (Dz.U. Nr 228, poz. 1506), a weszła w życie 24.1.2009 r. Nowelizacja ta zmieniła brzmienie art. 358 § 1 KC w kierunku zniesienia zasady

walutowości. Likwidacja tej ważnej kodeksowej zasady daje podmiotom polskim, a w szczególności przedsiębiorcom, większe możliwości swobody w zakresie rozliczeń finansowych. Wcześniej, dokonywanie rozliczeń w walutach obcych możliwe było jedynie pod warunkiem uzyskania indywidualnego zezwolenia dewizowego w NBP. W przypadku braku takiego zezwolenia, wyrażenie w umowie zobowiązania w walucie obcej było zasadniczo traktowane jako podstawa nieważności tej czynności prawnej. Zmiana ta otwiera zarazem możliwość coraz szerszego posługiwania się w Polsce walutą euro, co w kontekście przyszłego przystąpienia do Europejskiej Unii Walutowej wydaje się jak najbardziej pożądane. Zgodnie z aktualnym brzmieniem przepisu art. 358 § 1 KC, jeżeli przedmiotem zobowiązania jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej, dłużnik może spełnić świadczenie w walucie polskiej, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania lub czynność prawna zastrzega spełnienie świadczenia w walucie obcej. Jak natomiast stanowi § 2 tegoż przepisu, wartość waluty obcej określa się według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczenia, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe lub czynność prawna stanowi inaczej. Natomiast w razie zwłoki dłużnika wierzyciel może żądać spełnienia świadczenia w walucie polskiej według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia, w którym zapłata jest dokonana.

Ostatnia dotychczas zmiana Kodeksu cywilnego, wchodząca w życie 13.6.2009 r., dokonana została ustawą z 6.11.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 220, poz. 1431). Omawiana nowela zmodyfikowała treść przepisu art. 680¹ KC. Zgodnie ze zmienionym brzmieniem § 1 tegoż przepisu, małżonkowie są najemcami lokalu bez względu na istniejące między nimi stosunki majątkowe jeżeli nawiązanie stosunku najmu lokalu mającego służyć zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych założonej przez nich rodziny nastąpiło w czasie trwania małżeństwa. Jeżeli między małżonkami istnieje rozdzielność majątkowa albo rozdzielność majątkowa z wyrównaniem dorobków, do wspólności najmu stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności ustawowej. Przepis ten wskazuje również, że ustanie wspólności majątkowej w czasie trwania małżeństwa nie powoduje ustania wspólności najmu lokalu mającego służyć zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych rodziny. Jedynie

sąd może konstytutywnym orzeczeniem, z ważnych powodów, na żądanie jednego z małżonków znieść wspólność najmu lokalu. Powyższa zmiana brzmienia art. 680¹ KC dostosowuje treść przepisu do unormowań stosunków majątkowych małżeńskich, które dopuszczają przyjęcie przez małżonków w umowie majątkowej małżeńskiej ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków. Przyjęcie takiego ustroju przez małżonków nie wpływa na wspólność stosunku najmu lokalu mającego służyć zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych założonej przez nich rodziny. Wspólność ta istnieje bowiem bez względu na stosunki majątkowe pomiędzy małżonkami.

Przedostatnia zmiana Kodeksu cywilnego, która weszła w życie 17.6.2009 r., dokonana została ustawą z 13.2.2009 r. o zmianie ustawy o działalności ubezpieczeniowej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 42, poz. 341). Nadała ona następującą treść art. 829 § 2 KC: W umowie ubezpieczenia na życie zawartej na cudzy rachunek, odpowiedzialność ubezpieczyciela rozpoczyna się nie wcześniej niż następnego dnia po tym, gdy ubezpieczony oświadczył stronie wskazanej w umowie, że chce skorzystać z zastrzeżenia na jego rzecz ochrony ubezpieczeniowej. Oświadczenie powinno obejmować także wysokość sumy ubezpieczenia. Zmiana umowy na niekorzyść ubezpieczonego lub osoby uprawnionej do otrzymania sumy ubezpieczenia w razie śmierci ubezpieczonego wymaga zgody tego ubezpieczonego. Celem nowelizacji było unormowanie statusu ubezpieczeń grupowych, które dotychczasowe brzmienie przepisu niejako delegalizowało, paraliżując tym samym rozwinięte w Polsce grupowe umowy ubezpieczenia na życie. Dotychczasowy wymóg uzyskania uprzedniej zgody ubezpieczonego na zawarcie lub zmianę umowy ubezpieczenia na życie, traktowany był bowiem jako błąd legislacyjny.

Olbrzymią doniosłość przedstawia ostatnia nowelizacja, której potrzebę eksponowano już od dawna w doktrynie i orzecznictwie, a ostatnio wyraźnie ją wyartykułował Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z 4.9.2007 r. (P 19/07), w którym krytycznie ocenił on dotychczas obowiązujące zasady dziedziczenia ustawowego, uznając je za niesłuszne, choć jednak niesprzeczne z Konstytucją RP. Kierunek zmian nakreślony został dyrektywami cementowania więzów rodzinnych oraz stwarzania ekonomicznych podstaw zachęcających do rodzinnego bogacenia się, również w drodze stabilnych i prorodzin-

nych ram prawnych dziedziczenia ustawowego. Nowelizacja dokonana została ustawą z 2.4.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 79, poz. 662), która przede wszystkim nadała nowe brzmienie przepisom art. 932–935 KC, zmieniając dotychczasowy porządek dziedziczenia ustawowego. Ustawa ta weszła w życie 3.5.2009 r. Do krewnych uprawnionych do dziedziczenia z mocy ustawy ustawa włączyła dziadków spadkodawcy oraz ich zstępnych, a także pasierbów spadkodawcy, których żadne z rodziców nie dożyło chwili otwarcia spadku (art. 934 i 934¹ KC). Włączenie dziadków do kręgu spadkobierców ustawowych pozwolić ma – w słusznym zamierzeniu ustawodawcy – na ograniczenie lub nawet praktyczne wyeliminowanie roszczenia alimentacyjnego dziadków spadkodawcy, na podstawie art. 938 KC. Włączenie do kręgu uprawnionych do dziedziczenia z ustawy dalszych krewnych spadkodawcy zmniejszy natomiast liczbę sytuacji, w których do dziedziczenia dochodzi Skarb Państwa lub gmina. W szczególności wyeliminowana zostanie krytykowana w doktrynie konstrukcja, umożliwiająca Skarbowi Państwa lub gminie dziedziczenie przed bliskimi członkami rodziny zmarłego (np. dziadkami czy wujostwem). Modyfikacje wprowadzone omawianą nowelizacją (art. 932–934¹ KC) dotyczą także zasad dziedziczenia rodziców i rodzeństwa spadkodawcy, w szczególności w poszczególnych konstrukcjach zbiegu uprawnionych do dziedziczenia (np. uprzywilejowanie rodziców względem rodzeństwa spadkodawcy).

Ponadto, ta sama nowelizacja, w celu prawidłowej implementacji Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5.4.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (po wezwaniu przez Komisję w trybie art. 258 TUE), zmieniła także brzmienie art. 385 § 2 KC, poprzez wyłączenie zasady interpretacji *in dubio contra profertem* w postępowaniu w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone. W dotychczasowym stanie prawnym istniało poważne ryzyko, że sądy mogłyby odmawiać uznawania sformułowanych w sposób niejasny postanowień za niedozwolone, z powołaniem się na zasadę wykładni korzystnej dla konsumenta, co prowadziłoby do nieoperatywności abstrakcyjnej kontroli abuzywności wzorca.

W ostatnim czasie weszła w życia zmiana KC, wynikająca z ustawy z 8.1.2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 40, poz. 222). Nowela, w pierwszym rzędzie uchyła art. 80 KC, który

przewidywał formę aktu notarialnego dla oświadczenia woli osoby, która nie może czytać lub pisać. Trzon nowelizacji dotyczy jednak gwarancji zapłaty w umowach o roboty budowlane, która wcześniej unormowana była przepisami ustawy o gwarancji zapłaty za roboty budowlane (Dz.U. Nr 180, poz. 1758 oraz z 2006 r. Nr 220, poz. 1613)¹. Istotą wprowadzonego unormowania jest nałożenie obowiązku na inwestora, w przedmiocie udzielenia wykonawcy (generalnemu wykonawcy) gwarancji zapłaty za roboty budowlane, w celu zabezpieczenia terminowej zapłaty umówionego wynagrodzenia za wykonanie robót budowlanych. Prawo żądania gwarancji zapłaty rozciągnięte zostało również na podwykonawców. Osoby te uprawnione są do zgłoszenia żądania (na każdym etapie tego procesu) udzielenia zabezpieczenia terminowej zapłaty umówionego wynagrodzenia za wykonanie robót budowlanych. Taką gwarancją będzie – w myśl art. 649¹ § 2 KC – gwarancja bankowa, gwarancja ubezpieczeniowa, akredytywa bankowa lub poręczenie banku udzielone na zlecenie inwestora. Ustawodawca wyłączył możliwość żądania gwarancji zapłaty przez innych przedsiębiorców (dostawców materiałów lub usług, wynajmujących sprzęt niezbędny przy budowie, geodetów) biorących udział w bardzo szeroko pojętym procesie budowlanym. Zgodnie z przepisem art. 649⁴ § 1 KC, jeżeli wykonawca (generalny wykonawca) nie uzyska żądanej gwarancji zapłaty w wyznaczonym przez siebie terminie, nie krótszym niż 45 dni, uprawniony jest do odstąpienia od umowy z winy inwestora ze skutkiem na dzień odstąpienia. Brak żądanej gwarancji zapłaty stanowi przeszkodę w wykonaniu robót budowlanych z przyczyn dotyczących inwestora (art. 649⁴ § 2 KC). Jednocześnie, zgodnie z przepisem art. 649² § 2 KC, odstąpienie inwestora od umowy spowodowane żądaniem wykonawcy (generalnego wykonawcy) przedstawienia gwarancji zapłaty jest bezskuteczne. Inwestor nie może też odmówić zapłaty wynagrodzenia mimo niewykonania robót budowlanych, jeżeli wykonawca (generalny wykonawca) był gotów je wykonać, lecz doznał przeszkody z przyczyn dotyczących inwestora. Jednakże w wy-

¹ Wcześniej, Trybunał Konstytucyjny stwierdził niezgodność z Konstytucją RP niektórych przepisów tej ustawy, wobec zbyt szerokiej możliwości odstąpienia od umowy przez wykonawców z uwagi na brak gwarancji zapłaty. Por. wyrok TK z 27.11.2006 r., K 47/04, OTK-A 2006/10/153.